

Stari malin kao primjer usmene zavičajne baštine

Nekić, Monika

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:175507>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-04**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MONIKA NEKIĆ

STARI *MALIN* KAO PRIMJER USMENE ZAVIČAJNE BAŠTINE

Diplomski rad

Pula, rujan 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

MONIKA NEKIĆ

STARI *MALIN* KAO PRIMJER USMENE ZAVIČAJNE BAŠTINE

Diplomski rad

JMBAG: 0303056867, redoviti student

Studijski smjer: Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni učiteljski studij

Predmet: Usmena zavičajna baština

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Teorija i povijest književnosti

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Vjekoslava Jurdana

Pula, rujan 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani _____, kandidat za magistra _____ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu
Jurja Dobrile
u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

ZAHVALA

Prije svega, veliko hvala mojim dragim roditeljima Ivici i Karmen koji su mi omogućili školovanje, posebno fakultetsko obrazovanje. Znam da im nije bilo lako, no svakako ću im se odužiti na neki način. Vjerujem da je ovaj diplomski rad dobar i veliki korak u tome.

Posebne zahvale upućujem profesoricu i mentorici izv. prof. dr. sc. Vjekoslavi Jurdani koja mi je omogućila da napišem diplomski rad o vrlo vrijednoj uspomeni naše obitelji. Osim toga, omogućila mi je i niz drugih stvari. Između ostalog, znanje o puno više kolegija i predmeta nego što ih ona sama predaje.

Hvala i mojem dečku Borisu. Bio je uz mene tijekom cijelog fakultetskog obrazovanja. Uvijek mi je bio na raspolaganju i od velike pomoći u svakom trenutku.

Zahvaljujem i *noni* Ani, *nonetu* Ivanu i njegovoj sestri Josipi bez kojih sigurno ne bih uspjela napisati sve što jesam u ovom diplomskom radu.

Hvala i ostalim članovima moje obitelji, bili su mi velika podrška tijekom čitavog fakultetskog obrazovanja. Uz njih zahvaljujem i svim mojim prijateljima koji su mi znali reći točno one riječi koje su mi bile potrebne u teškim i sretnim trenucima.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	7
2. ISTRA.....	9
2.1. Beram	11
2.2. Vela Traba	11
3. TRADICIJA I OBIČAJI.....	12
4. MLIN.....	13
4.1. Razvoj mlinova kroz povijest.....	13
4.2. Mlinovi u Istri	15
4.3. Mlinovi na Pazinčici.....	16
4.4. <i>Malini</i> iz Tinjanske drage	16
5. HRVATSKA USMENA KNJIŽEVNOST	30
6. USMENA KNJIŽEVNOST U ISTRI	30
6.1. Brojalice	33
6.2. Poslovice.....	36
6.3. Priča iz života.....	41
7. RJEČNIK.....	49
ZAKLJUČAK.....	52
SAŽETAK.....	54
SUMMARY	55
LITERATURA	56
POPIS FOTOGRAFIJA.....	59

1. UVOD

Središnje područje Istre bogato je plodnim dolinama. Od davnine je to omogućavalo ljudima sigurne uvjete za život. Kako u Hrvatskoj i Istri, tako i u svijetu. Već su se prve civilizacije nastanile uz rijeku jer „voda život znači“. Osim geografskim karakteristikama, Istra obiluje usmenom književnosti i njezinom baštinom.

Na temelju toga nastao je ovaj rad – Stari *malin* kao primjer usmene zavičajne baštine. Iako, ta je ideja potekla sa kolegija Likovna kultura na trećoj godini fakultetskog obrazovanja. Tada je nastao referat „Malin“ pod mentorstvom doc. mr. art. Aleksandre Rotar. Taj je referat imao sasvim drugačiji pristup i temu. Rad se koncentrirao na izgradnju mlina te na crteže koji prikazuju nekadašnji i današnji izgled mlina. Ti su crteži priloženi i u ovaj rad.

Tema ovog diplomskog rada je također mlin, ali se toj temi sada pristupa na drukčiji način. Ovaj put je naglasak na razvoju i važnosti mlina za čovjeka te na govornom izražavanju o toj temi, a posebice na usmenoj zavičajnoj predaji. Zavičajni govor uključuje i jezične strukture koje su se nekada koristile dok je mlin bio još u funkciji. Zanimljive su te jezične strukture, u ovom slučaju poslovice, koje se i danas rabe a nastale su upravo u kontekstu kulture života koja temeljito uključuje tehniku mlinarstva. Ipak, zanimljivije su brojalice i pjesme kojih se kazivači rado sjećaju još dok su bili djeca.

Rad je podijeljen u nekoliko poglavlja i potpoglavlja. U prvom se dijelu opisuje Istra s njezinim geografskim karakteristikama. Posebno se navode mjesta Beram i Vela Traba kao glavna mjesta koja se spominju u intervjuima. Slijedi kratki osvrt o tradiciji i običajima što nas dovodi do glavne teme i glavnih poglavlja – mlin. Taj dio počinje sa samom definicijom mlina. Slijedi pregled mlina kroz povijest i njegov razvoj. Navode se općenito mlinovi u Istri te njihova očuvanost, funkcija i prisutnost u suvremenom trenutku. Rad nas dalje vodi u mlinove na Pazinčici. Time dolazimo do *malina* Tinjanske drage. Nakon kratkog pregleda navedenih mlinova, slijedi intervju s kazivačima Ivanom Brajkovićem i Josipom Paladin koji nam otkriva još mlinova koji su povezani sa svim navedenima. Posljednje veliko poglavlje odnosi se na usmenu književnost. Prvo se prikazuje hrvatska usmena književnost. Nakon hrvatske usmene književnosti slijedi pregled usmene književnosti Istre. Posebna se pažnja daje brojalicama i poslovicama. Te su se dvije jezične strukture najviše istaknule u intervjuu s Anom Brajković i najviše ih je navedeno u radu. Neke poslovice su preuzete iz drugih

izvora i istražene literature. Na kraju posljednjeg većeg poglavlja kratki je osvrt o „priča(nju) iz života“ koje se zapravo proteže kroz čitav ovaj rad. Naime, cijeli je rad nastao na temelju pričanja o situacijama iz svakodnevnog života o kojima nove generacije mogu samo sanjati ili čuti ako imaju sreće. Nakon svih intervjua slijedi rječnik koji sadrži samo one riječi koje su potrebne u svrhu pravilnog shvaćanja konteksta. Na kraju rada nalazi se zaključak u kojem se autorica rada osvrće na korištenu literaturu i pisanje samog rada.

2. ISTRA

Istra je najveći hrvatski poluotok. Ona se nalazi na sjevernom dijelu Jadrana. Manji dijelovi Istre pripadaju Sloveniji i Italiji, a najveći dio pripada Hrvatskoj. Dio Istre koji je u sastavu Hrvatske obuhvaća oko 90% istarskog poluotoka; Istra u sastavu Slovenije obuhvaća 9% istarskog poluotoka; Istra u sastavu Italije obuhvaća manje od 1%. Istru se uglavnom dijeli na 3 dijela:

1. Zapadna obala (crvena Istra) – prevladava zemlja crljenica, crveno-smeđa zemlja
2. Središnja Istra (siva Istra) – sivo glinasto tlo
3. Istočni dio poluotoka (bijela Istra) – kamenito tlo (dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1260/istra-poluotok>, pristupljeno 20. 8. 2020.).

Naziv Istra potječe od imena prapovijesnog naroda Histri. Rimljani su Histre opisali kao zloglasne gusare. Danas Istra broji 208. 055 stanovnika, što čini gotovo 5% ukupnog stanovništva Republike Hrvatske. Ukupan broj gradova u Istri je 10, a općina 31.

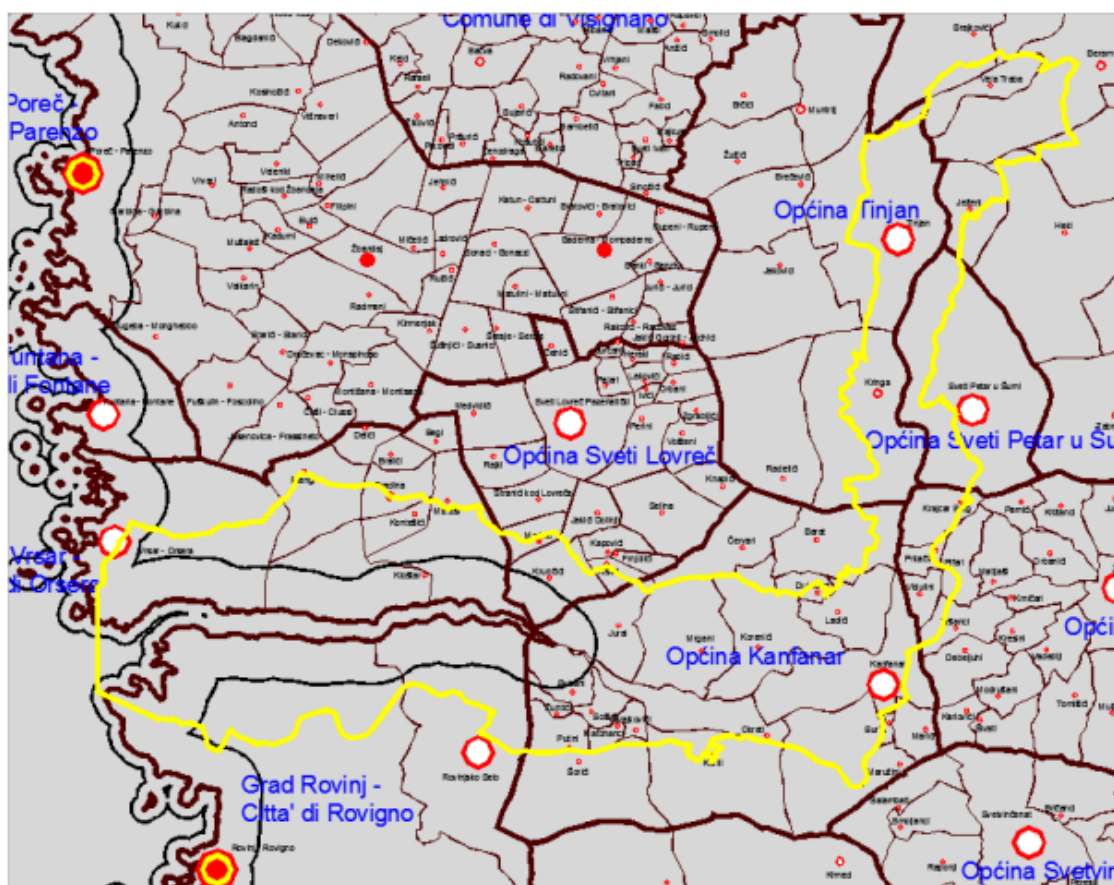
Većina stanovnika Istarskog poluotoka govori čakavskim narječjem hrvatskog jezika. Čakavski dijalekt se dijeli na šest većih grupa: liburnijski, žminjsko-pazinski, boljunski, čepićki i ćićki (Peruško, 1968:69).

Najznačajnije rijeke u Istri su Mirna, Raša, Boljunčica, Dragonja i ponornica Pazinčica. Mirna je duga 53 kilometara što ju čini najdužom rijekom u Istri. Ona izvire kod Buzeta i utječe u Jadransko more nedaleko Novigrada. Rijeka Raša izvire u Čepićkom polju i utječe u Raški zaljev. Rijeka Pazinčica (Pazinski potok) je u prvoj fazi otjecala prema Limskoj dragi. Time je došlo do velike i dugačke doline (dostupno na: <https://www.istra-istria.hr/index.php?id=263>, pristupljeno 20. 8. 2020.). U svakodnevnom govoru ta se dolina naziva *Draga*. Područje Istre oko Limskog kanala je posebno važno za temu ovog diplomskog rada. Na tom su području djelovali mlinovi koji se spominju dalje u radu.

U prošlosti je poljoprivreda bila glavna djelatnost u većini sela. Obrađivale su se sve dostupne površine, pa tako i Limska draga. Limska draga je kopneni nastavak Limskoga kanala. To je suha plodna dolina koja se nekada intenzivno koristila za poljoprivredu (Brečević, 2019:38). I danas se koristi, no znatno manje.

Slika 1. Istra (<https://rakalj.wordpress.com/2018/02/13/istra/>, preuzeto 24. 8. 2020.)

Slika 2. Limska draga (https://www.istra-istria.hr/fileadmin/dokumenti/prostorni_plan/Limski_zaljev_Limska_draga/PPO_Limskog_zaljeva_i_drage.pdf, preuzeto 24. 8. 2020.)

2.1. Beram

„Ovdje na vrhu zvonika čija kamena oštrica dosiže 30 metara, stanuju golubovi. Kroz prozore zvoništa prostire se slika svijeta. Sjever: sela Kirci, Čipri, Ladavci, Šipraki (Trviž); jug: Šuškali i Belci; na zapadu su Vela i Mala Traba, Ruhci (Tinjan)...a vidjet ćemo i Katun Trviški; iznad brdovita zelenila oštrije će oko nazrijeti vršak trviškoga zvonika. Na istoku: njive, parcele, boške i Potok. Čuje se lagani žubor vode koja je nekoć, kažu, gustim slivom otjecala Dragom do Limskog zaljeva (Šišović, 1997:26).“ U najsjevernijem dijelu Limske drage teče ponornica Čipri. Ona se nalazi u krškom području Istre. No, njezino izvorište je u flišnom području i to jedan kilometar od istoimenog zaselka, Čipri. I ponornica i zaselak se nalaze u podnožju brežuljka Pilostak koji se nalazi na nadmorskoj visini od 480 m. Nedaleko Pilostaka nalazi se površinska razvodnica sljevova Butonige, Pazinčice i ponornice Čipri. Vodotok Čipri teče kroz Beramsku valu. Sa svoje lijeve i desne strane ima nekoliko pritoka i izvora. Nekada su postojali mlinovi od Berma do Tinjana jer je tok potoka između ta dva mjesta bio uglavnom kanjonski. Neki smatraju da je poniranje ponornice Čipri sjeverno od Tinjana, a neki smatraju da je podno Krajcarbrega nedaleko Žminja. Zaključujemo da je ukupna dužina vodotoka Čipri vrlo promjenjiva, točnije – između 8 i 19 km. To ovisi o intenzitetu izvorišta te o meteorološkim uvjetima u tom dijelu Istre, posebno u proljeće i jesen kad ima najviše oborina (dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/3323/cipri>, pristupljeno 23. 8. 2020.).

2.2. Vela Traba

Vela Traba je selo u Istri, u sastavu grada Pazina i broji 70-ak stanovnika, od kojih najstariji stanovnik ima 86 godina a najmlađi svega nekoliko mjeseci. Jedno je od najzapadnijih sela beramske župe. Prvi dio naziva Vela Traba je vrlo jasan kao pridjevski dio naziva. No, imenski dio je nešto teži. Proučavajući jezičnu komponentu imenice Traba i njezin korijen, dolazimo do staroslavenske riječi „trzna“ i njemačke imenice der Trab. Riječ „trzna“ označava ugar ispred kuće, a riječ Trab ima značenje posebnog konjskoga hoda. Pretpostavka je da na ovim područjima nije bilo konjskih parada. Zaključujemo da naziv Traba dolazi od staroslavenske riječi „trzna“ ili „trg“ na kojem se odvijala razmjena stoke (Ivetac, 2003:301-302). Ugar (*trzna*) označava poljoprivredno zemljište na kojem se ništa ne sadi u svrhu odmora zemlje. Iako je Vela Traba malo selo, to je selo imalo i svoju školu. Bila je to područna škola matične škole u Pazinu. Školu u Veloj Trabi pohađali su učenici Vele Trabe, Male Trabe i Cvitani.

Škola je krenula s radom 1938. godine i bila je u funkciji do kraja školske 1942./1943. godine (Labinjan, 2003:264).

3. TRADICIJA I OBIČAJI

Tradicija (lat. traditio) u najužem i doslovnom smislu označava predaju i predavanje. U nešto širem smislu, tradicija su iskustva, običaji, vjerovanja, norme i vrijednote neke zajednice. Bitno je napomenuti da se tradicija prenosi usmeno, pismeno i primjenom (dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61966>, pristupljeno 25. 8. 2020.). Tradicija se temelji na preuzimanju načina razmišljanja i običaja iz ranijih razdoblja. Time se na mlađe naraštaje prenose i oblici ponašanja te očuvanje neke djelatnosti. Na taj se način stvaraju običaji.

Običaji nastaju na temelju tradicije. Običaji su na neki način nepisana pravila ponašanja neke zajednice koja su društveno prihvatljiva i poželjna (dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/49046/>, pristupljeno 25. 8. 2020.). U Istri se običaji dijele na godišnje i životne običaje te običaje uz rad. Godišnji običaji su vezani uz Božić, Novu godinu i Uskrs. Životni običaji su vezani uz važne događaje u životu, od rođenja pa do smrti. I prije rođenja jer u ovu skupinu običaja spadaju i običaji kojima se štite trudnice od zlih sila. U životne običaje spadaju i svadbeni običaji. Običaji uz rad su uglavnom vezani uz poljoprivredu. Kako bi se postigao što bolji urod, i zaštitio se, neki običaji su bili prožeti i magijom. Osim magije, vrlo je bitno napomenuti lunarni ciklus. Ljudi su vjerovali u nesretne dane. Neki vjeruju i danas. Nesretni dani, *fele*, nisu svugdje isti. No, uglavnom se to odnosi na 7., 17. i 27. u mjesecu. Sijanje na način da se sipa sjeme kroz krug napravljen od blagoslovljene masline osiguravalo je plodnost sjemena. Pri samom postupku sijanja, glasno se molilo kako bi sjeme donijelo što više plodova. Žito se čuvalo u škrinjama, *kase/ama*. Blizu škrinja nalazila se blagoslovljena vodica koja je pomogla žitu (dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1926>, pristupljeno 25. 8. 2020.).

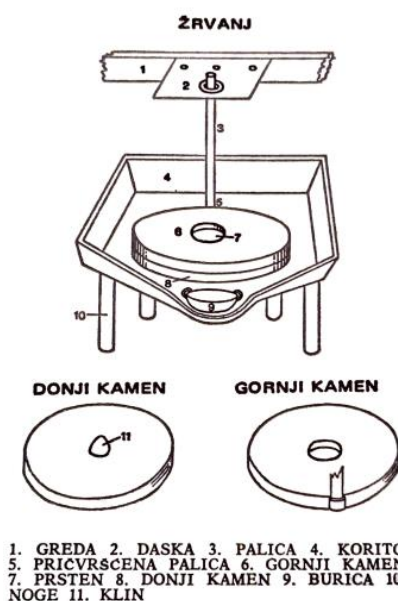
4. MLIN

„Vodenica je tradicijsko postrojenje za iskorištavanje energije vodotoka, njezinom pretvorbom u koristan mehanički rad.“ (dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=69695>, pristupljeno 20. 8. 2020.). Naziv mlinica nastao je od riječi mlin i riječi vodenica. Mlinica je naprava za mljevenje na vodeni pogon (potoka ili rijeke). Ta se naprava nalazi u građevini pa se tako cijeli taj sklop naziva mlinica. Vodeni pogon je bio glavni način pokretanja mlinskih kamenova za mljevenje žita i kukuruza (dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1779>, pristupljeno 20. 8. 2020.). Već su se u 12. stoljeću na hrvatskim rijekama pojavili plivajući mlinovi kakvi su bili i u Bizantu. Nešto kasnije, u 18. stoljeću, na hrvatskim rijekama su bile kolonije vodenica zbog izuzetne pogodnosti rijeka i potoka. Hrvatska je zemlja prepuna rijeka i potoka na kojima su se izgradili vodeni mlinovi te su zbog toga upravo oni i najvažniji. No, osim vodenih mlinova – vodenica, postoje i mlinovi na vjetar – vjetrenjače te mlinovi na konjski pogon – suhare. Vodenice su najstariji mlinovi u Hrvatskoj. Broj vodenica u Hrvatskoj je vrlo velik. Pisanih tragova ima zato vrlo malo. Usmene predaje i pamćenje starijih ljudi o vodenicama i mlinovima zagubili su se još tijekom 20. stoljeća. Jedini je spas u narodnim pjesmama. (Kolar-Dimitrijević, Wagner, 2007:84).

4.1. Razvoj mlinova kroz povijest

Voda je glavni izvor života za biljni i životinjski svijet, ali i za čovjeka. Prve civilizacijske skupine su vezane upravo uz vodu. To potvrđuje i činjenica da su se prve organizirane ljudske zajednice pojavile uz tokove drevnih rijeka antičkog Bliskog istoka. Njihov je život i ekonomski sustav ovisio o vodi. Za početak, te su zajednice gradile kanale koji su vodili prema poljoprivrednim imanjima u svrhu navodnjavanja. Osim toga, gradili su i brane kako bi zaštitili ista ta imanja od poplava. Isto tako, voda se koristila kao pokretačka snaga tehnoloških pomagala. Prvo takvo pomagalo je žrvanj. Žrvanj je obilježio početak civilizacije. Kasnije je uvršten u vodenicu. (Visintin, 2010:1). „Žrvanj se sastoji od 2 mlinska kamena jednake veličine s promjerom od 60 do 70 cm, a debljina je svakoga kamena oko 15 cm. Donji je kamen nepomičan, jer ima u sredini klin, oko koga se vrti gornji kamen. Na rubu gornjeg kamena pričvršćena je 'palica' (štap), s pomoću koje se kamen vrti. Iznad kamena palica se uhvati rukom i njome se kamen okreće. Da se kamen pravilno vrti i da ne skreće s donjeg kamena, gornji dio palice produžen je kroz rupu daske, koja je pribita na gredu. Mlini kameni

stoje na stolu, a ograđeni su pričvršćenom daskom, da se 'muka' (brašno) ne rasipava uokolo. Domaćica jednom rukom uhvati palicu i njome vrti gornji kamen, a drugom polako sipa pšenicu ili kukuruz u prsten gornjeg kamena i tako melje, dok se brašno što je preostalo na kamenu i oko njega pomete se metlicom u posudu. Žrvnji u Istri nisu jednake veličine; negdje mogu biti veći, a negdje manji.“ (Mikac, 1977:294). Žrvanj i mlin su već u prapovijesno doba služili kao jedan od načina obrade žitarica. Prvi mlinovi pojavili su se u vrijeme antike na području Bliskog istoka. U srednjem vijeku se mlinovi počinju masovno koristiti. Time se doprinijelo razvoju tehnološke, ekonomske i socijalne revolucije tog vremena. Prvi hidraulični mlinovi su se pojavili u 1. stoljeću prije Krista, u Kini. Nakon Kine, mlin se pojavljuje i na području Rimskog Carstva, na Kreti, na području Francuske te na području italskog poluotoka. Od tada pa sve do kraja 19. stoljeća, mlinovi se razvijaju gotovo po cijelom svijetu. Unatoč industrijskoj revoluciji i uporabi parnih strojeva, tradicijski su mlinovi i dalje ostali u uporabi. Međutim, kraj tradicijskim mlinovima donosi uporaba električne energije. Najveći razlog tomu je taj što je električna energija smanjila troškove, a povećala prihode. Danas se stari tradicijski mlinovi uglavnom koriste u turističke i ugostiteljske svrhe. Pazinjani se nadaju da će u te svrhe uspjeti preurediti i posljednji mlin na Pazinčici, Tomažinov mlin (Visintin, 2010:1-4).

297

Slika 3. Žrvanj (preuzeto iz – Jakov Mikac: *Istarska škrinjica*, 1977:297)

Slika 4. Stari žrvanj (fotografirala autorica rada u Zavičajnoj zbirci Enrika Depiera u Tinjanu)

4.2. Mlinovi u Istri

Sjeverna i istočna Istra bila je bogata mlinicama duž rijeka, potoka i bujica. Bilo je mlinica na rijekama Dragonji i Mirni te njezinim pritocima Raši i Boljunščici. Osim toga, mlinice su se nalazile i na ponornicama – Pazinčici te potoku u Limskoj dragi koji je protjecao od Berma do Kringe. Početkom 19. stoljeća zabilježeno je čak 228 mlinica na navedenim područjima. Gotovo sve mlinice imaju okomito vodeno kolo. Njegovo se kretanje drvenim zupčanicom prenosi na okomitu os mlinskog kamena. Svaki se mlinski kamen sastoji od dva dijela – pokretnog i nepokretnog. Između ta dva dijela dobiva se brašno trenjem zrna. Najpoznatije obnovljene mlinice su u Trseku na Dragonji i u selu Kotli kraj Huma (dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1779>, pristupljeno 20. 8. 2020.).

4.3. Mlinovi na Pazinčici

Dolina Pazinčice je jedan od najzanimljivijih geomorfoloških pejzaža u Istri. Vodeni tok Pazinčice teče sve do Pazinske jame. Na tom se području nalaze brojne zidine ostataka pazinskih mlinova. Mario Brajković Tomažin je tvrdio kako se na Pazinčici nalazilo mnogo mlinova. Najbolje očuvan mlin je takozvani *Tomažinov malin* koji potječe iz druge polovice 15. stoljeća. Gledano uzvodno od Pazinske jame, prvi mlin je bio mlin u vlasništvu Ladavca. U blizini Pazinskog krova, drugi po redu, bio je mlin Andrejevića iz Vele Trabe. Sljedeći mlin bio je je mlin *Čiprić*. Četvrti po redu je bio mlin Antona Brajkovića i Hrastića iz Vele Trabe. Posljednji je bio *Richterov* mlin. Mariov otac je dobio *Tomažinov malin* u nasljedstvo od svojih stričeva iz Vele Trabe. Oni su imali još dva mlina na području Vele Trabe. U *Tomažinov malin* na Pazinčici dolazili su ljudi iz šire okolice. *Tomažinov malin* u Pazinu je služio svrsi sve do 1968. godine (Visintin, 2010:5-15).

4.4. Malini iz Tinjanske drage

Draga je u prošlosti imala veliki potok. Taj je potok preko Pazina dolazio do Beramske vale. Prolazio je i dragom ispod Tinjana, Kringe i Sv. Petra u Šumi te ispod Kanfanara i Dvigrada sve do Limskog kanala. Prirodnim promjenama, ali i utjecajem čovjeka, potok je prestao teći oko 1920. godine. Tada je nastala Draga kakvu danas vidimo i tada je ona ostala bez svoje vrijedne osobine – vode (Defar, Depiera, 1997:88).

U Istri je 1910. godine zabilježeno postojanje preko stotinu mlinova. Od Tinjana do Pazina postojalo je sedam mlinova, kako je zabilježeno na vojnoj karti (Miličević, 2005:301-304). Od nekadašnjih mlinova ostalo je jako malo toga. Posljednje mlinsko kolo nalazi se u Tinjanu, vlasnika Romana Banka. Osim toga, o tim se mlinovima zna vrlo malo. Vlasnik mlina ispod sela Ruhci, između Tinjana i Vele Trabe, bio je Ivan Ritoša. Četiri mlina bila su od vlasnika iz Vele Trabe, od kojih je jedan u vlasništvu obitelji autorice ovog rada. Jedan vlasnik bio je Jure Brajković, a drugi je bio jedan iz obitelji Ladavac. Jedna obitelj iz sela Belci je također imala svoj mlin iako je to selo na drugoj strani Drage i teže je dostupno. Jedan mlin iz Vele Trabe bio je veći i imao je dva mlinska kola. Svi mlinovi su imali drvena mlinska kola koja su imala pregrade. U te pregrade je padala voda koja je pokretala kolo. Mlinovi su bili u funkciji do početka Drugog svjetskog rata. Uglavnom su radili u kišnom razdoblju te zbog toga nisu uvijek

mogli samljati dovoljno žita za potrebe seoskih domaćinstva. Iz tog je razloga gotovo svako domaćinstvo imalo ručne žrvnjeve na kojima se mljelo po potrebi.

Kako bi se istražilo postoje li sjećanja u usmenom kazivanju i pamćenju stanovnika toga kraja, za potrebe ovoga rada pristupljeno je metodi intervjuu.

Prvi intervju odrađen je 10. 6. 2020. godine u Veloj Trabi. U tom su intervjuu sudjelovali kazivač Ivan Brajković i kazivačica Josipa Paladin kao najstariji članovi obitelji. Ivan Brajković je djed autorice rada, a Josipa Paladin je njegova sestra. Oni se jedini sjećaju priče o mlinu koji je u vlasništvu njihove obitelji, ali pamte i priče o ostalim mlinovima. Svi mlinovi bili su na istom području, u istoj dolini. Između ostalog, intervjuom su potvrđene neke činjenice koje su navedene iz literature o mlinovima, posebno onima koji se jedva spominju da su djelovali i bili u funkciji na području između Berma i Tinjana, odnosno Limske Drage. Tim mlinovima pripada i stari *malin* koji je u vlasništvu Ivana i Josipe te njihove obitelji. Njihov malin se naziva *Tomažinov* jer tako mještani sela zovu njihovu obitelj već dugi niz godina, dakle uz obiteljski pridjevak Tomažin oni nose prezime Brajković.

Predstavite se. Rečite ukratko ime i prezime, lito rođenja.

Josipa: Ja san Josipa Paladin, rođena Brajković. Udana 1956. u Brajkoviće. Rođena san 20. 7. 1936. Nisan imala nanke dvajset lit kad san se uženila i onda imala 4 dicu i u veliku familiju san došla. To je bila puna hiža kunjadi i svi su samo na nevistu gledali. Ala ta nevista bi morala sve bit, prva svagderi. Ni mi bija lipi život. I onda te kunjade su se poženile, san ustala s tima dicami i svekrvon. Prerano mi je muž umra. Dvajset i dva lita smo bili skupa, on je umra. Meni su ustala ta dica i težak život pred nami. I onda san pošla delat u Pazinku, a dica su hodila u školu. Su imali tatinu penziju, a ja san delala i tako san se malo probila kroz život s njima. I evo ti života.

Ivan: Sad si ustarala i gotovo. Ja san nono Zvane ili Ive kako me ki zove. Ja san rojen 1942., 26. 7. u Veloj Trabi kao ča san i sada još. Pole san biva doma sa starijima. San se uženija 1968. Pole su se rodile dvi hćere, Karmen i Klara. Pole imamo još unuke i tako živimo i dalje. I to je to, nimaš ča.

Ča ćete mi reć o malinu? Otkud počinje teć voda?

Josipa: *To je iz Beramskih brigi iz Piloščaka. Slivalo se u Beramske vale. To je bija potok i izvori. Premda sada više ni tih izvori. I ti malini su delali na vodu. Najprvo je bija Belčev malin, onda je bija Ladavčev, pa je bija naš, Tomažinov i Čiproz iz Ruhci.*

Ali naš se isto zove Tomažinov. Ili ne?

Ivan: *Da da.*

Josipa: *Ali su bila dva Tomažina, dvi fameje. Jedan put su bili skupa i onda su se razdijelili pa tako da su bili dva. A nas su pole zvali Ciburkini.*

Ivan: *Aš je naša nona bila iz Ciburi. Ona je bila rojena 1866. Tu se je uženila za noneta i imala je 9 dice. Jeni 5-6 hi je bilo poumiralo mlado. Ona je bila ustala udovica s kornar lit. Je imala vruga svoga ona u životu svojen.*

Josipa: *Tu je bila kao sluškinja i mladi su bili. Ali ona je bila 6 lit starija od svojega muža. Oni su skupa šli u kampanju i ona je ustala u drugen stanju. I kad je ustala u drugen stanju, on je je stira doma u Cibure i ona je tamo rodila.*

Oni su delali s tin malinon? Ki je to počeja?

Ivan: *A ča ga Boh zna ki je to bija počeja. Naš otac i mat su se bili našli u Dragi, kad je ona z Ježenja hodila u malin.*

Josipa: *A je je, već su oni imali malin. Znači ta malin je počeja delat 1893.*

Ivan: *Ča prvo nego se naš otac rodija?*

Josipa: *Da, prvo nego se je on rodija. Njigov otac je ima ta malin. I barba. Od našega oca otac i neoženjeni barba. Naš nono ustvari. Malin je dela do 1924. (hiljadu devetsto dvajsčetrte).*

Ivan: *Nono, da. Mi ga nismo nanke poznali. To su valje od Poreča doli dohajali. Naš je bija najpoznatiji malin ki je bija najbolji. Ima je oni pad i je dela dobro. Ljudi su bili jako kuntenti.*

Josipa: *Naš malin je do najzad dela.*

Ivan: *Tar forši i da je, da.*

Josipa: *Tar vero je. Od svih 5, naš je dela do najkašnije.*

Ivan: *I to ni po glavnin potoku tekla voda. To je bija kanal skopan sve do svakega malina. I oni put su stavili jenu rampu kadi je voda hodila, ku ne su puštili da gre u drugi potok. Je bila kako nika brana načinjena. Kad je dela je bilo otprto, ako ne je pošlo kamo drugamo.*

Otkud su ljudi dolazili na naš malin?

Ivan: Vaje od Tinjanštine, iz Kringe. Prema Lovreču. Anke ta okolna sela.

Josipa: Valje iz Poreča.

S čim su dolazili? Koliko vremena njin je rabilo za doj?

Josipa: Z blagon na vozu.

Ivan: Jedan cili dan njin je rabija. Zato je bila doli štala, da blago odmori. I ljudi su tamo spali. I po noći se je delalo.

Vi se tega domišljate ili su van tako povidali ti stariji?

Josipa: Kako su govorili, ali ja san anke gledala. Mama mi je kazala tu rampu di je bilo to zaprto, taj glavni kanal.

Ivan: Još sada po ten kanalu doli dojde na taj kanal di je skopano. I se dojde na taj pad di je bija 3 metra visine. I to je bilo jeno kolo koje je vrtilo i tako je malin dela.

To kolo imaju Tomažini još vajak, ča ne?

Ivan: Da, ma to je bilo betonsko kolo. Ili od česa je?

Josipa: Imaju, da. A našo je bilo to kolo u Dragi. Smo hodili priko tega kola priko potoka. A štala je bila malo više uzidana, to ne pamtin. Je bila zrušena. A malin da. U ta malin ča je bija onda smo doli hodili.

Ivan: Da, pa tu smo i krave puštili nutra po liti kad smo hodili. Pa smo pole držali lišće kad smo grabili. To je bilo do kasnega.

Josipa: Ovce smo zaprli nutra, pošli doma. Ovce su bile doli, mi smo šli na užinu i pole smo se tornali i puštili ovce na pašu.

To ste još i vi delali?

Josipa: Da da.

Ivan: Kad smo nosili lišće doli u košarah na ramenima. Ma dobro, nu, ja san bija mali.

Za ča je služila štala dok je dela malin?

Ivan: Ljudi su si tamo pušćali blago kad bi došli u malin.

Josipa: Kad su ljudi došli u malin, oni su morali čekat dugo vremena. Znaš, to pomalon se mlilo. I su si dopejali tin kravan hranu, sena, i zaprli u štalu dok su došli na red.

Ivan: A da, z vozi su hodili i na vozu pejali hranu. I to sve kroz Dragu su hodili.

Do kuda je Draga?

Ivan: Vaje do Lima. To je sve bila rijeka jedan put. Kako je voda trupala tako je deralo i hodilo dalje. To pred mijare lit.

Kako se zvala ta rijeka?

Ivan: A ča ga vrah zna, to se ne zna. Draga veja.

Josipa: Mi smo to zvali potok u Dragi. Ali znaš ča, to je hodilo vijugavo. A oni za te maline su drugi kanal skopali da gre to ravno. Tar priko naših njiva je to hodilo. Jer kako je šlo u bok ta voda, se je gubilo. I oni su si učinili ta kanal da dojde dreto do malina.

Ivan: Tar postoji još vajak ta kanal, doli do našega malina i sve poli Ladavčev valje tamo. To su pole bili zakrgali ovi drugi jedan kus.

Koliko ljudi je delalo u malinu?

Ivan: Moj otac je dela. I prvo tega nono.

Znači, samo jena osoba?

Josipa: Jedan, da. Jer to su nasipali nutra. To su bili veliki kao bunkeri i stavili nutra to žito i ča je bilo. I to dokle je steklo.

Ivan: Pole je to hodilo van i si krga u vriće.

Josipa: I to je samo jedan, ni rabilo struju molivat ni niš nego samo čekat da fini i boh.

Samo muški ili su i ženske delale?

Ivan: A ja peran da teško. Ne se povida da su ženske bile doli. Vajak samo muški.

Josipa: A znaš ča, to njin je bilo delo. Ni bilo tvornice ni ničesa nič. Pole kašnije, pole drugoga svjetskega rata su bile boksit i Raša rudnik.

Ča su delale ženske?

Ivan: A doma sve ča je rabilo. U kampanji i to drugo.

Niš vezano za malin?

Josipa: *Plelo se je vriće. To se je delalo od konoplje. Joh je meni, to san ja još imala lancune od te konoplje. Te konoplje se je sadilo u najplodniju zemju.*

Ivan: *Doli u Kapužnjak. Tamo smo vajak imali tega, se domislin ja.*

Josipa: *Konoplja se sadila u najplodniju zemlju i one su uresle i po tri metra zgoron. I onda kad je učinila sime, to je sad ta marihuana, kad je to bilo zriło smo gi poželi i učinili male snopiće – rukavete i vezali na snope i popejali moćit tu konoplju poli pazinsku jamu u potok. Tamo je bilo puno vode. Pole smo par puti u Dragu popejali. Onda se je to moćilo deset ili petnajst dan dokle se je svo to lišće usušilo. I kad je to bilo gnjilo se je zvadilo van i se je malo gi oprlo u toj vodi, dopejali smo doma i stavili sušit sve oko Trabe. To se je sušilo dok se dobro ni usušilo. I kad se je usušilo onda su stavili u korito u udubinu i to si drža i sa sikiron smo tukli dokle sve to ni došlo meko. Pa se je to zgrebenalo i potuklo. Na kraju se je to prelo. Ma ne po danu. Po danu si mora poj u pašu, kopat i sve. To se je sve na ruke delalo. I uvečer prest sa preslicon i vretenon. I to se je prelo cilu večer najtanje ča si moga. Ča se tanje prelo, to su lancuni i vriće bili lipši i bolji.*

Ivan: *I šugamani i sve je bilo od tega. Samo dok je bilo u vodi, se je moralo pokrit z grotami da bude pod pezon.*

Josipa: *Kad se je naprelo se je načinilo štrene ko vrtuljak i to se je kuhalo jeno 15 dan. Stavija si gori pepela i podliva sa kuhanon vodon. To se je reklo da si stavija lužit.*

A ste kantali ča dok ste to delali?

Josipa: *Joh, da kantali.*

Ivan: *Kad se je truginju lupilo. To su bile fešte.*

Ste imali kakovu pjesmu vezano za malin?

Josipa: *Tar ja san znala i to. To će boje znat od Iveta žena, ona to pamti. Ma za ta malin...*

Ivan: *A drugega od tih starijih nimaš kega pitat jer ni nkega ostalo. Samo mi smo još. Pepa je najstarija.*

Malin je moga imat bilo ki u selu?

Josipa: *A ne, samo oni ki su imali već zemje. To se je gledalo po temu.*

Ivan: *Da, oni put se je sve po zemji sudilo. Ki ni ima nič u Dragi, ni moga delat to. Moralo je bit sve na svojin terenu. Ku nisi ima zemje, nisi moga na jučkin.*

Josipa: *Polovicu Drage je našo. Ki je bija malo imućniji je moga imat malin. Jena uzrečica je bila, anke sad je. Svi će ti bit dobri ku teče na njihov malin.*

Kako su plaćali ljudi malin?

Josipa: *Za plaću su uzimali mito. Po kvintalu, koliko kili. Na sto kili žita je bija starić.*

Ča je starić?

Josipa: *To je bilo 10 kili.*

Ivan: *To je bila posuda od drva načinjena di se je toliko tega pezalo i tako plaćalo.*

Josipa: *To se ni pezalo nego se je to mirilo, to je držalo 10 kili. Na 10 starići, 1 starić je pripa tebi. Ni bilo peze oni put.*

Ivan: *Ja ne znan jušto koliko je moglo bit tega. Ali otprilike, danas, na 10 vrić si ti dobija jenu. Ona šešula doli ča je u konobi je iz tega malina.*

Josipa: *I to svaku šešulu mi se pera da se je računalo pol kile. Svaka šešula pol kile.*

Ki se je upozna u malinu?

Ivan: *Naši otac i mat. Tvoji pranono i pranona. Ona je došla s tovaricon doli i su se upoznali i tako dalje dok se nisu uženili.*

.... (priča o „tuberkuloži“)

Josipa: *Ja san počela u školu, san imala 9 lit. Prvi, drugi i tretí razred u jenu školsku godinu smo učinili jer smo bili generacija za tretí razred od 9 lit. Ja san si čak i ime znala napisat aš naša nona je bila dosta unako bistra. Ali štampano. Ona mi je to pokazala i san se navadila. U Trabi je bila škola. U Trvižu i u Brajkovići. Skoro svako selo je imalo školu.*

Ivan: *U Trabi je bila škola u Franinovej hiži.*

Josipa: *Taj učitelj je bija iz Vinkovci. Jena suseda je bila ostala u drugen stanju. On je ima i ženu i dicu. Kad je suseda ostala u drugen stanju, on je bija poša delat u Tinjan. A u Trabu je došla nika Branka, ona nas je još 4. i 5. razred. I pole ki je stija je poša dalje. Ja san bila šla dva lita u gimnaziju. Da san još jeno lito, bin bila kao osmogodišnja škola. Oni put je bila mala matura. To si polaga ako si još 3 lita hodija u školu pole petega razreda. I onda tri lita još je bila vela matura.*

Ivan: *I to je bila kao srednja škola.*

Josipa: *I onda si moga poj na fakultet. Pole mi se drugo ni dalo hodit jer san bila slabo ubučena i ubujena, a moji mi nisu mogli kupit. I mama je rekla da drugo ne gren, da ima doma krav i ovac. I san bila ustala doma. I pole je meni u glavi tuklo ča san ja učinila.*

Ivan: *Kao i ja kad san bija iz Poreča poša doma kad su me zvali. Ma ja san na silu poša doma ki ni ima ki delat. Ja san 2 miseca bija doli. Ja san s plačuć doša iz Poreča doma. Jako grdo su vikali mojemu ocu ti učitelji.*

Su vas vadili u školi ča za malin?

Ivan: *Ne, nikad.*

Josipa: *Mi smo se to osnovno vadili. Kad smo hodili u gimnaziju je bila nauka o biljkama i nauka o životinjama. Dvi knjige su bile.*

Ivan: *To je bilo par predmeti, ni to ko danas ča imaš predmeti svih vrste.*

Josipa: *Ruski smo imali.*

Ste se igrali u malinu kao dica?

Ivan: *Skrivali smo se po njima. Pole je bilo to trukinjšće, pa smo se nutra skrivali.*

Josipa: *I kamičali smo si.*

Ivan: *5 kamičići je bilo. Jenega si hitija, drugega si ćepa i tako.*

Josipa: *I prahčali smo.*

Ivan: *To ti je bila kao neka vrsta hokeja.*

Josipa: *Jena velika škuja je bila na sredini. I 5 gi je bilo okolo. I svaki je ima svoju prahčalicu, to drvo u svojoj škuji. I se hitalo tega bulina, to je bilo drveno isto i sad ki će ga prvo ćepat i hitit u tu veliku škuju.*

Ivan: *A ta palica, prahčalica, je bila kako malo na kuku na grbu.*

Josipa: *I kad smo se svadili smo se stukli s tima prahčalicami.*

Ivan: *I još smo delali kolobuje. Smo vrgli jenu granu veliku ča je bila na kjuku i doli smo vezali. I onda smo se sili na to, smo štabelo vezali. Jedan je sija gori i tako smo se hitali. Nike pute je puklo pa smo letili vaje s vragon.*

Josipa: *Po zimi u Dragi kad je zaledilo potok poli malin pa smo se šli sklizat po ten ledu. To si se cili dan skliza. Pastoli su se svi raspali, valje kalcete su bile mokre.*

Ivan: *A pastoli su imali kako neke cveke nabijene, neke punte. To je hodilo ko šajeta.*

Zaš je malin presta delat?

Josipa: *Pole je počela struja pa su počeli mlit na struju. Najprvo u Tinjanu, u Poreču i u Višnjanu.*

Slika 5. Josipa Paladin (fotografirala autorica rada)

Slika 6. Ivan Brajković (fotografirala autorica rada)

Slika 7. Most u Dragi (fotografirala autorica rada)

Slika 8. Ostaci *malina* (fotografirala autorica rada)

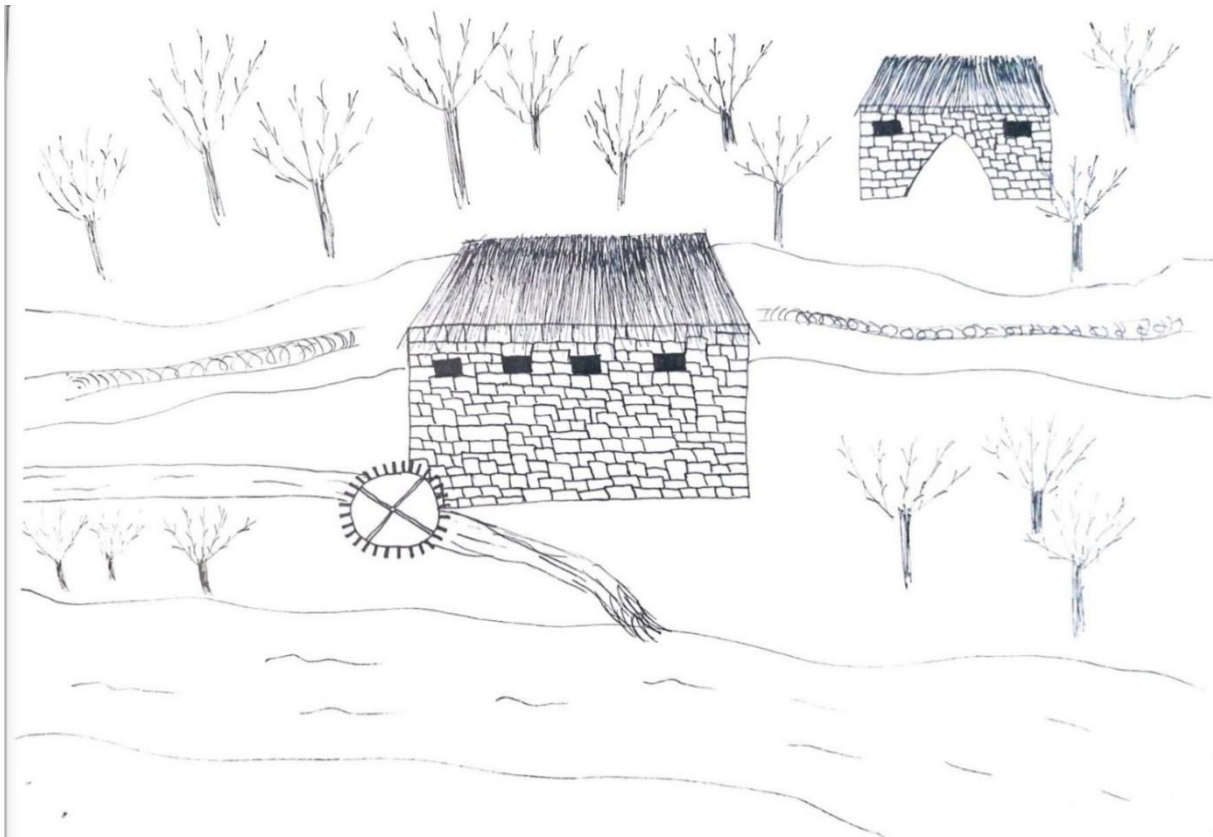
Slika 9. Ostaci *malina* – ulaz u *malin* (fotografirala autorica rada)

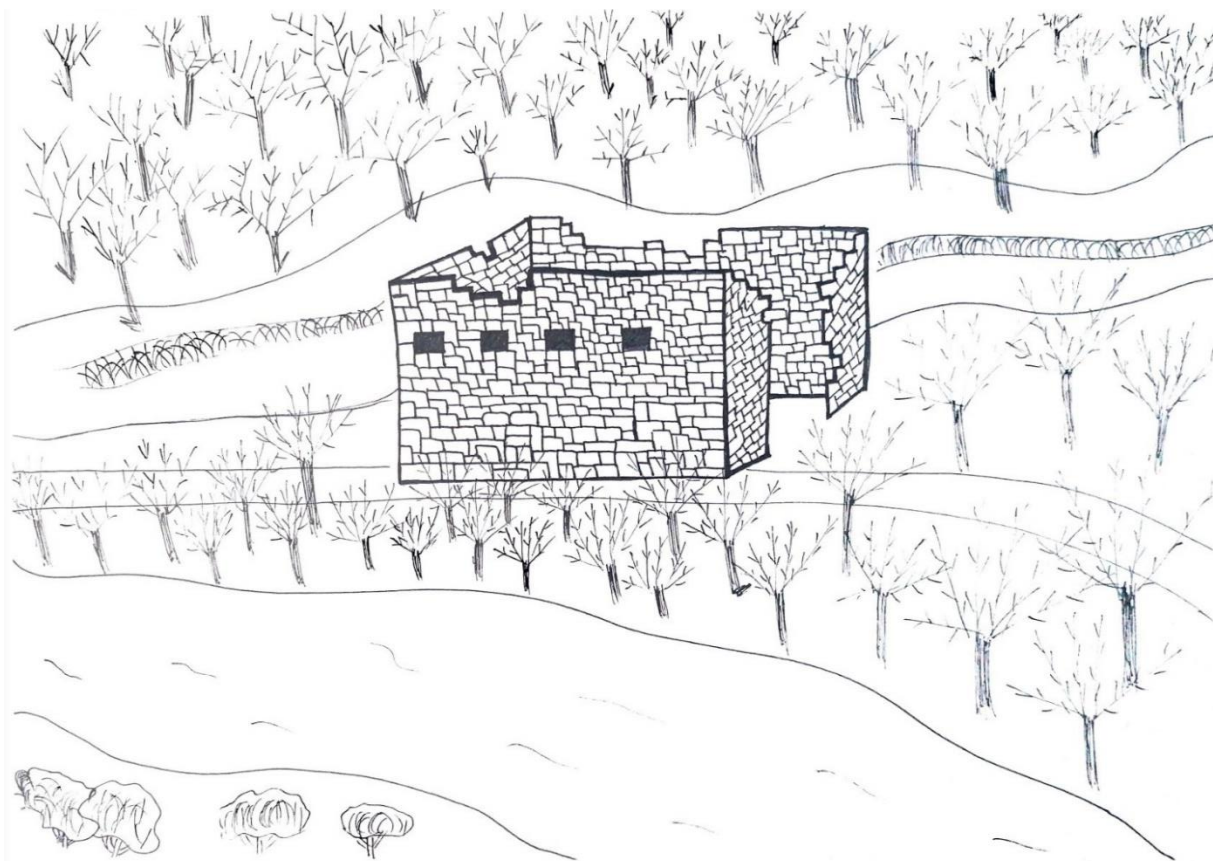
Slika 10. Ostaci *malina* (fotografirala autorica rada)

Slika 11. Ostaci *malina* (fotografirala autorica rada)

Slika 12. Nekadašnji izgled *malina* (naslikala autorica rada)

Slika 13. Današnji izgled *malina* (naslikala autorica rada)

5. HRVATSKA USMENA KNJIŽEVNOST

Čovjek, civilizacija i kultura su tri vrlo usko povezana pojma koja se međusobno isprepliću. Čovjek je taj koji određuje i daje smisao i civilizaciji i kulturi. Kako je to sve zapravo krenulo... Čovjek je taj koji ima sposobnost govora i koji je imenovao sve oko sebe, za sebe. Postupno je te riječi povezao u više strukture. Tako su nastale pjesme, priče, mudrosnice koje čovjek spontano iskazuje svome okruženju i zajednici. Takve strukture riječi nastaju kao posljedica smislenog govora što nam govori koliko je takav govor vrsna ljudska odlika; i toga je čovjek bio svjestan oduvijek. Govor tada poprima drugo značenje i svrhu, puno višu razinu no što je to govor zbog svakodnevnog razumijevanja. Nije nužno da svaka struktura riječi ima poveznicu sa stvarnošću jer to nije ni u današnjim tekstovima tako. Osim toga, informacije ne trebaju biti vezane isključivo za svakodnevni život. Usmena književnost je nastala na temelju komuniciranja i prenošenja sjećanja koje se postupno reproduciralo (Botica, 2013: 9-10). „Hrvatska usmena književnost postoji od onoga trenutka kada je netko od starih Hrvata (u nepoznatoj pradomovini) hrvatskim govorom oblikovao neke sadržaje, kazao ih svojim slušateljima ili subesjednicima, koji ih primiše kao važne poruke, kao nešto značajno i po mjeri vlastitih duševnih raspoloženja, te stoga ih ubaciše u usmenu komunikaciju.“ (Botica, 1995:9).

„Najjednostavnije rečeno, usmena književnost, kada se motri, opisuje i prosuđuje prema književnim načelima, pripada književnim rodovima lirike, epike, drame, retorike, jednostavnih oblika te brojnim tipovima pripadajućih i podređenih književnih vrsta i rubnih usmenoknjiževnih oblika.“ (Botica 2013: 45).

6. USMENA KNJIŽEVNOST U ISTRI

Usmena književnost obuhvaća poeziju, prozu, retoričke oblike te rugalice i sitne oblike. U poeziju ubrajamo lirske i epske pjesme, balade te dvostihove. U prozu spadaju bajke, predaje, legende, basne, anegdote, vicevi i dramski oblici. Zdravice, basme, brojalice, brzalice i rugalice ubrajamo u retoričke oblike. U sitne oblike spadaju poslovice i zagonetke (dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1266/usmena-knjizevnost>, pristupljeno 27. 8. 2020.).

Usmena i pismena predaja jest vrlo važan dio istarskog pripovijedanja. Predaje se dijele na povijesne i mitske. Za neke je predaje vrlo teško reći jesu li one povijesne ili

mitske. Razlog tome je taj što se povijesne predaje odnose na to kako je narod vidio vlastitu povijest, a ne nužno kako je to zapravo bilo (Bošković-Stulli, 1986:30). U istarskoj usmenoj književnosti svjedoči se o povijesnim mijenama, migracijama i položaju Istre. Zbog toga je usmena književnost u Istri takva kakva je. Nastajala je zajedno sa migracijama ili doseljenjima. Time postoje i različiti jezici: hrvatski, talijanski, istroromanski, istrorumunjski i slovenski. Bili su to različiti kulturološki krugovi koji su djelovali na području Istre. Samim time djelovala je i različita usmena književnost. Prvo bilježenje usmene književnosti pokrenulo je uredništvo Naše sloge. Uglavnom su tiskali pjesme koje su zabilježene u listu u 20. stoljeću. „Istarske narodne priče“ Maje Bošković-Stulli i „Istarske narodne pjesme“ Olinka Delorka nastale su kao rezultat sakupljanja Instituta za etnologiju i folkloristiku. Navedena djela su jedna od poznatijih na tom području (dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1266/usmena-knjizevnost>, pristupljeno 20. 8. 2020.).

Usmene lirske pjesme su najbrojnije. Glavno im je obilježje povezanost glazbe i riječi. Usmena lirika prati životni, godišnji i poslovni tijek. O životnom tijeku pjevaju uspavanke, svadbene pjesme i naricaljke. Godišnji tijek uključuje božićne pjesme, kolede, proporuše i druge ophodne pjesme. Poslovni tijek je povezan s određenim poslovima koji su vezani uz godišnji tijek. Motivi pjesama su određeni zemljopisnim smještajem i načinom života na tim području. Pa tako postoje pjesme vezane uz more, košnju, žetvu i sadnju (dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1266/usmena-knjizevnost>, pristupljeno 27. 8. 2020.).

Usmenih epskih pjesama ima najmanje, 11 ih je zapisano u Istri. Teme pjesama znatno su pristigle iz drugih krajeva Hrvatske (dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1266/usmena-knjizevnost>, pristupljeno 27. 8. 2020.).

Na istarskom području postoje svi primjeri usmenih prozних žanrova. Bajke su slične poznatim indoeuropskim pričama. Junaci koji se pojavljuju su hlapci, pastiri, kovači, vojnici i vrag. Uz opće karakteristike junaka u bajkama, junaci u istarskim bajkama imaju i karakteristike dobrote, skromnosti i poduzetnosti. U bajkama se često susreću i tradicije kršćanstva pa zbog toga junaci često pokazuju i oblik pobožnosti (dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1266/usmena-knjizevnost>, pristupljeno 27. 8. 2020.). U usmenu prozu ubrajamo još i šaljive i novelističke priče

i pripovijetke. Za razliku od bajki, one se događaju u realnom svijetu. Slične su bajkama jer se ne prikazuju realistički, nego kroz neobične pustolovine. Događaji su u sklopu tradicije i u njima ima stvarnih društvenih i obiteljskih odnosa (Bošković-Stulli, 1986: 29). Primjer (Bošković-Stulli, 1986:135-136):

Mlinar bez brige

Jedan je mlinar imie malinico i hlapca. Je stavi tabelo na malinico: Mlinar pres skrbi. Je pasa jedan kralj na konju i je vidi tabelo. I sada ta kralj se začudi kako je to, ja san kralj i ne moren bit prez skrbi, a on jedan malinar, pa je prez skrbi. Alora kralj ordina da mora u osan dan prit h njemu i da mu mora tri pitanja ispunit: koliko je od neba do zemlji, koliko kralj valja i ča uon misli. To je bil

,o vrazžega posla, ta malinar žalosan, žalosan. Onda pride večer na večeru hlapac i ga vidi dešperanega,

- Ča je, gospodaru, ke nova?

Malinar mu je reka.

- Ben, dobro, muči, ja ću poč. Ti ćeš mi dat tvoje očale, veštiti, i ja ću poč kralju.

I na osmi dan ša je. Kralj ga pita:

- Ča si doša, si razmisli?

Reče:

- Ja.

Oni put ga pita prvo pitanje:

- Koliko je od neba do zemlji?

On mu reče:

- Devet ur je od neba do zemlji.

- Oštija, ma kako to? Devet ur od nebo do zemlji!? Ma kako to?

- Kralju, tako je to. Kad je Krist umira na križu, je onemu lopovu reka: Danas ćeš bit s menon u raju. Na tri su umirali oba, od tri do dvanajst je devet.

Kralj je mora se pokorit.

- Ma sada pak: koliko ja valjan?

A on mu reče:

- Petnaest forinti.

- A zač tako malo?

A on mu reče tako:

- *Krista su prodali za trideset, ki je bil kralj neba i zemlje. A ti si samo kralj zemlje i vrediš polovico,*
- *Dobro – govori kralj – te dvi si mi dobi, ma tretu neš. Sada moraš mi povedat ča ja mislin.*
- *Ti misliš da guoriš s malinaron, a guoriš s njegovin hlapcen.*

Nadalje, prozne predaje se dijele na povijesne, mitske i etiološke. Tekstovi se temelje na vjerovanju u istinitost priče. Najpoznatije i najmnogobrojnije usmene legende i pripovijetke su one o poučnim dogodovštinama sv. Petra i Boga. U usmenim basnama i pričama o životinjama glavni su likovi lisica (*golpina*), vuk i pijetao (*peteh*). Prozne vrste koje spominju sami kazivači su *šćorice*, *štorice* i slično. Mitske predaje koje navode kazivači su *štrigarije*, *sliparije* i *zmamorije* (dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1266/usmena-knjizevnost>, pristupljeno 27. 8. 2020.).

Usmeno dramsko kazalište se u novijoj literaturi naziva folklorno kazalište. Folklorno se kazalište uglavnom povezuje s običajima i obredima. Određeno je situacijama u kojima glumci predstavljaju određene uloge. Postoje i situacije kada ne postoji granica između publike i glumaca, tj. svi su istodobno i glumci i publika. Najčešće situacije koje se izvode vezane su uz poklade i vjenčanja (dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1266/usmena-knjizevnost>, pristupljeno 27. 8. 2020.).

Retorički oblici se ostvaruju kao umijeće uvjerenateljskoga govorenja ili kao umijeće specifičnog načina govorenja. Retorički oblici se dijele na zdravice, basme, brojalice, rugalice, uzrečice ili svaštice. Zdravice se najčešće govore na svatovima, u obliku dobrih želja ili šaljivih poruka. Basmе su namijenjene zaštiti ili oslobađanju od raznih uroka, bolesti i zlih duhova. Najpoznatije basme su protiv *more*, uroka, *štrige* i *štriguna* (dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1266/usmena-knjizevnost>, pristupljeno 27. 8. 2020.).

6.1. Brojalice

Postoji više vrsta brojalice. Dijele se u dvije kategorije: prema izvedbi i prema sadržaju. Prema izvedbi postoje govorena i pjevana brojalice. Govorena brojalice

slična je recitiranju. Pjevana brojlica ima svoju melodiju i ton. Prema sadržaju brojlicu dijelimo na konkretnu, besmisleni i kombiniranu.

Sadržaj konkretne brojlice je onaj koji ima smisao i razumljiv je svima. Uglavnom su teme i situacije iz svakodnevnog života (Vujatović, 2019:15).

Besmislena brojlica nema konkretno značenje. Besmislene brojlice služe kao pomoć pri boljem i bržem razvoju govora (Vujatović, 2019:16).

Kombinirane brojlice nastaju kao kombinacija konkretne i besmislene brojlice, najčešće spontano (Vujatović, 2019:18).

Brojalice prstima i pokretom su potpune. Uz njih se koristi više osjetila te ih zbog toga lako pamtimo. Osim toga, vrlo su zabavne i zaigrane. Zbog tih su razloga one i najzanimljivije. Potrebno je dobro upamtiti koji se dio brojlice izgovora na određenom mjestu što zahtijeva malo bolju koncentraciju. No, kad ih se jednom upamti, ostaju u nama cijeli život. Dobar primjer toga pokazala je baka autorice rada. Brojalice koje su niže navedene i grafički prikazane uz pomoć dlana, Ana Brajković je kazivala u intervjuu 20. 1. 2020. U to su vrijeme navedene brojlice zabilježene pri izradi seminara autorice ovog rada i to u sklopu kolegija Usmena zavičajna baština pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Vjekoslave Jurdane. *Nona* Ana ih još uvijek pamti i točno zna zadatak svakog prsta:

1. Brojalica prstima (kazivala Ana Brajković, 20. 1. 2020., Vela Traba)

2. Brojalica prstima (kazivala Ana Brajković, 20. 1. 2020., Vela Traba)

3. Brojalica prstima (kazivala Ana Brajković, 20. 1. 2020., Vela Traba)

U sitne oblike usmene književnosti pripadaju zagonetke i poslovice. Zagonetke nisu mnogobrojne, no i dalje su aktualne.

6.2. Poslovice

Drago Orlić je najbolje definirao poslovice i njezin smisao. „Poslovica je više od navedenog, više od života, ona je sukus života, dokument, kodeks, najviša umna forma, doslovce filozofija u svom najuzvišenijem vidu i misaonom obliku. Ona je osnova mitologija, svih književnosti i odlika kultura ovog planeta. Poslovica je pučki 'Oče naš' s minijaturnom molitvom za svaku prigodu, melem na ranu, ali i grebanje po rani, najintelektualnije u čovjeku – smisao za ironiju, mudra izreka je generacijska pouka, alka u lancu slijeda tradicije, škrinja moralnosti, neiscrpna etnološka građa, daleko stihoklepstvo, korisni savjetnik za svaku priliku, mjerilo dobra i zla, nepogrešiva meteorološka prognoza vremena, više oporuka predaka nego naša nadgradnja, poslovica je umijeće govorenja, jezični kaleidoskop i sveto hranište besidarenja, a povrh svega mjera, uljuđenosti, uljudbe – krijancije... Genom pučke genijalnosti.“ Poslovice postoje oduvijek. Koriste se svakodnevno, posebno kod starijih ljudi. Poslovice su ljude nekada zaista vodile kroz život. Zato i postoji mnogo podjela poslovice, kao što je to u knjizi Drage Orlića „Istarske narodne poslovice“. Vezane su uz rad, vjeru, ljubav, prijateljstvo, osobine čovjeka, odnose među ljudima, poljoprivredu, zemlju i njezino obrađivanje, hranu i još mnogo toga. Između ostalog, postoje i mnoge poslovice na temu mlina. Naizgled banalna stvar, no toliko je mudrosti oko toga – od životnih do vremenskih prilika i neprilika. Iako se broj mlinova znatno smanjuje, barem u Hrvatskoj, poslovica o mlinu i dalje je jednak broj. Neke je vrlo teško razumjeti jer većina ljudi nikada nije vidjela i doživjela rad mlina u njegovoj realnosti. Možda samo na fotografijama ili prikazima. Samim time kroz nekoliko desetljeća će neke od njih postati i apsurdne, ako ne i besmislene. I to ne samo one vezane uz mlin, već i neke duge – posebno vezane uz novce.

U suvremenoj znanosti se poslovica terminološki svrstava u tzv. najjednostavnije ili najsitnije oblike, odnosno minijature ili mikrostrukture. Poslovice su posebne zbog toga što postoje u raznim kulturama diljem svijeta. Čak ih i u Bibliji ima cijelo mnoštvo. Poslovice iz Biblije se danas nazivaju izrekama ili mudrim izrekama što govori puno o njima kao vrsti usmene književnosti (Kekez, 1986:167).

Slijede primjeri koje je Ana Brajković naučila u Motovunskim Novakima još dok je bila Ana Srdoč (djevojačko prezime). Motovunski Novaki je selo u Istri koje se nalazi u blizini Motovuna. Ana Brajković je baka autorice rada. Navedeni primjeri su temom usko vezani uz mlin. Nakon svake poslovice Ana Brajković je ponudila svoje objašnjenje svake od njih.

- Ana: *Prazna vrića ne stane po zgoron.*
Ana: *Kad si lačan, ne moreš delat. A kad je vrića prazna, ona pade. Tako i ti ku si lačan, ostaneš bez force. Padaš.*
- Ana: *Pametan u malin, munjen na svate.*
Ana: *Onaj ki je bija ozbiljan i pametan za poj u malin, bi uza tovara i ša u malin. Onaj kega to ni brigalo, bi udrija brigu na veselje i bi moga poj kamo će. Anke u svate ku je stija i moga.*
- Ana: *Ki gleda lune ima prazne kasune.*
Ana: *Praznovjernih seljaka je vajak bilo ki su gledali lune. Neki su gledali, neki ne. U Novaki se to nikad ni gledalo.*
- Ana: *Sveti Ivan kose van, sapune na skadanj.*
Ana: Škadanj ti je kolarica. Kako se reče po hrvatski? Nadstrešnica. E sad, to ti znači da kad dojde Sveti Ivan nosiš kose van i greš kosit. I fineš kopat, drugo nimaš ča kopat. Sve si skopa.

Osim poslovice iz Motovunskih Novaki koje je kazivala Ana Brajković, slijede istarske narodne poslovice sa područja Gračišća. Milotski Brijeg (MB), Mrkoči (MR) i Gračišće (GR) su konkretna mjesta koja se navode u zapisima. Njih je sakupila i zapisala Alvišana Klarić. Poslovice su preuzete iz dijela časopisa „Čakavska rič“. Riječ je o polugodišnjem časopisu za proučavanje čakavske riječi, vol XLV no. 1-2, 2017. Uz poslovice navedeno je značenje i standardnojezični ekvivalent.

- *Kî je u mǎlinici, se napūni palšske.* (MB)

Značenje: Tko se u nešto upušta, taj snosi i posljedice.

Standardnojezični ekvivalent: Tko je u mlinu, taj se napuni sitnoga praha od brašna koji otpada kad se melje žito (Klarić, 2017:143).

- *S prāznon vrīcon se ne grē u mǎlinicu.* (MR)

Značenje: Bez truda i rada ne možemo očekivati pozitivne rezultate.

Standardnojezični ekvivalent: S praznom vrećom se ne ide u mlin (Klarić, 2017:153).

- *Kî je pŕvi u mǎlinici, pŕvi mēlje.* (MR)

Značenje: Onaj koji je prvi stigao, ima prednost pred onima koji su došli kasnije. (Savjet: Redoslijed treba poštivati.)

Standardnojezični ekvivalent: Tko je prvi u mlinu, prvi melje (Klarić, 2017:161).

- *Sǎki grē u malinīcu svojōn vrīcon.* (MR)

Značenje: Svatko treba raspolagati svojom imovinom, a ne tuđom.

Standardnojezični ekvivalent: Svatko ide u mlin sa svojom vrećom (Klarić, 2017:168).

Slijede poslovice preuzete iz knjige „Istarske narodne poslovice“ Drage Orlića (2005:130-133). Nakon svake poslovice piše značenje iste. U otkrivanju značenja poslovice, pomogla je kazivačica Ana Brajković. Iako govori čakavskim narječjem, za potrebe pisanja značenja poslovice, odlučila se za *hrvacki*. Neke poslovice ne traže objašnjenje, već se tumače onako kako su pisane.

- *Ki ne sije, ne žanje.*

Značenje: Ako se ništa ne posadi, neće niti biti plodova.

- *Ne moreš žeti ča nisi posija.*

Značenje: Ne možeš očekivati da ćeš imati plodove ako ništa ne posadiš.

- *Po samoj groti moreš sijati, ma ne i žeti.*

Značenje: Ako ne pripremiš zemlju kako treba, neće niti biti usjeva.

- *Ča si sija, to ćeš žeti.*

Značenje: Ova poslovice ima više značenja. Jedno značenje je vezano uz obitelj – kako odgajaš djecu, takva će ti biti. Drugo značenje je vezano uz obrađivanje zemlje – koliko posiješ, toliko ćeš imati.

- *Jeno se sije, drugo se žanje.*

Značenje: Nije nužno da će se dijete odgojiti onako kako ga se odgaja.

- *Zrno ne vidi klasa.*

Značenje: Ako se zrno ne obrađuje kako treba, neće biti ploda.

Ako se *jeno* zrno posije, jedan će klas dati; a ako se više *zrnih* posije, moći će se *srpon žati*.

- *Ki srp išće kad se žanje, brižni su snopi z njigove kampanje.*

Značenje: Ako se sjeme ne hrani i tretira kako treba, neće se imati što žeti.

- *Zrno do zrna – pugača, kamik do kamika – palača.*

- *Kad starić šenice more kupiti baril vina, ni zlo lito.*

Značenje: Dobro je rodilo i grožđe i pšenica.

- *Čuda slame – malo zrnja.*

Značenje: To je znak loše godine.

- *Kadi je šenice, je i ljulja* (korov koji kasno nikne i ne šteti pšenici).

Značenje: Ako će biti pšenice, biti će i korova.

- *Pomalo se gre u malin.*

Značenje: Kruh treba cijeliti.

- *Ki prije u malin, prije iz malina.*

Značenje: Dugo se je čekalo na red u mlinu.

- *Laglje je naj ženu, nego tovara za u malin.*

Značenje: Rijetko tko je imao magarca i teško ga je bilo posuditi jer su poslušni samo gospodaru.

- *Žito gre u malin, a čovik u malinicu.*

Značenje: Žito se melje u stroju, a čovjek čeka red u mlinu.

- *Teško je z pojidenin poj u malin.*

Značenje: Ako se posuđuje brašno, treba ga vratiti. Prije nego se uopće ide u mlin, već nemaš što mljeti za sebe.

- *Ki je u malinu, se zbili.*

Značenje: U mlinu je puno brašna i ima ga posvuda.

- *U malinu se dva puta govori.*

Značenje: Kad se dolazi u mlin, donosiš zrno. Kad odlaziš iz mlina, odvoziš hranu.

- *Svaki poteže vodu na svoje kolo.*

Značenje: Svatko ima svoje pravo i mišljenje.

- *Kad se brek nablazni na muku, valja razbiti malin ili ubiti breka.*

Značenje: Pas označava svoj teritorij. Da bi se to riješilo, treba ili ubiti psa ili srušiti mlin.

- *Pripravi vriću polag muke.*

Značenje: Vreća ne smije biti rijetka ili tanka.

- *Ni to muka iz tvoje vriće.*

Značenje: Svatko treba gledati svoja posla.

6.3. Priča iz života

Priča(nje) iz života je specifičan usmenoknjiževni pripovjedni oblik koji se ostvaruje u različitim pričama o svakodnevnim situacijama. Botica smatra da „priče i pričanje tog tipa često nemaju neko drugo značenje osim pričanja radi neke antropologijske potrebe, iz vlastitog samozadovoljstva.“ (Botica, 2013:461). O ovom se obliku počelo govoriti tek 50-ih godina 20. stoljeća. Priča(nje) iz života teorijski pripada narodnim pričama kao samostalna vrsta. Najvažniju ulogu u takvoj vrsti ima pripovjedač koji je sposoban formulirati situaciju iz svakodnevnog života u priču dajući joj sadržaj i oblik. Motivi takvih priča pronalaze se u svakodnevnim situacijama koje su zastupljene u svim kulturama i sredinama. Time se otvara niz tematskih podjela kao što su: djetinjstvo, putovanje, mjesni i tragični događaji, život i događaji iz prošlosti, događaji iz lokalnog života i radne sredine. Priča(nje) iz života je velikim dijelom usmeno govorenje. No, još uvijek nema dovoljno zapisa takve vrste književnosti stoga se u teoriji pronalazi u obliku kraćeg osvrt (Botica, 2013:461-462).

Kazivačica Josipa Paladin prisjetila se jedne pjesme koju pamti još iz svoga djetinjstva. Tu je pjesmu kazivala u intervjuu 21. 6. 2020. godine u Veloj Trabi. Pjesma nije temom usko vezana uz mlin, no vezana je uz dio ovoga diplomskog rada (vidi poglavlje 6. 3. Priča iz života).

Josipa: *Sad ću ti ja povidat jenu pjesmu ča su još stari ljudi to povidali.*

Josipa: *Pojela je nevjestica deseti večerak. Jenu pticu grličicu, 2 goluba leteća, 3 kokoše pečene, 4 ovce z janjci, 5 krava s teleti, 6 vola jarmenih, 7 peći kruha, 8 bačav vina, 9 listi salate i 10 vozi sira. I kad se je najila je pošla spat.*

Josipa: *Kad smo želi, naša nona je vajka rekla – „Ala dičica moja, pobirite klase. Svaki klasić, jedan makarunić.“ Svaki klasić od šenice je bija jedan makarunić.*

Slijedeći intervju nastao je nešto kasnije, 10. 7. 2020. godine u Veloj Trabi. No, to nije bio običan intervju. Kazivačica Josipa Paladin je zapisala u stihovima jedan događaj kojeg se naknadno dosjetila. U prvom intervjuu u kojem je riječ o mlinovima, spomenula je kako su se njezini roditelji, i roditelji Ivana Brajkovića, upoznali u njihovom mlinu. Jedne se večeri Josipa sjetila priče koju joj je mama ispričala te ju je odlučila zapisati. Tako je nastao rukopis koji je priložen u nastavku.

Josipa: Jenu večer nisan mogla spat. Nisan se mogla domislit ča je meni moja mat povidala za ta malin. I onda san se domislila i sve san napisala. Ni meni ona povidala jušto tako u stihovima, to san ja tako sama napisala. To san ja ujutro pole napisala da ne zabin.

Kada je naša mama mloda lilez
iz jezénja kroz dragu umalin
jehodila. Naš otac jemalinar lija
ituzuse upoznoli izojubiti amikovime
pole izženiti. Ali mikalita pole pupočeli
tivecí molini mlit otimoli sumorali
zoprit kinisu imali čamlit
Nasi sumorali udragi orot i koprot
kusustili ča imat. Kada bitrudni
iz drage hoditi napoputa lipočevoli
intamalin pogledali Otac lirke
čudanarje logje bilo kadreje
u molinu mlito. Doma jerkla
madokle moremo u dragju kodit

Slika 14. Rukopis Josipe Paladin (skenirala autorica rada)

još inradit data kroz more gori za
uspomenu bit znaš data molim
moje pomoga učelit. Znašti
josan mora cili dom i noć mlit
zamolo več mita dobit da tebi
moren zlatni prsten kupit
josanse jako stimalo ipretelisan
pokarala jena mijerekla
Katica moja bitribalo tesrice bit
da moreš mladisa malinara
imot dati more zlaten prsten
olat

Slika 15. Rukopis Josipe Paladin (skenirala autorica rada)

Desetog srpnja 2020. godine ostvaren je intervju i s Anom Brajković. Ona je baka autorice ovog diplomskog rada. Ima jako dobro pamćenje i obilno se prisjetila pjesama i priča iz svoga djetinjstva. Za ovaj intervju kazivala je one koju su vezane temom uz mlin. Svojom formom i jezičnom strukturom to su dvije brojalice koje su prikazane u nastavku rada. Među njima i jedna pjesma koja je njoj posebno draga te je prikazana u intervjuu koji slijedi („Ja sam mala ruža, mamina sam kći...“).

Nona, predstavi mi se. Reči mi nešto ukratko o sebi.

Ana: *A ča da ti ja rečen kad sve znaš. Osim da san rojena na jedanajst, a ne na dvanajs kako ča mi piše u dokumentima. I legitimacija mi je na dvanajs. Tako da ako rečen da san na jedanajs ću lagat i to će vidit ako greju provjerit. Oni put su šli zapisat kad su rivali, a ne kad si se rodija. Se je šlo drugi dan na noge, treti ili peti i to ti je to.*

Ivan: *Tar i za Tita su rekli da ni rojen dvajset i peteg maja nego niki drugi datum.*

Moja nona se zove Ana. Ona je rođena u Motovunskim Novakima, 12. 5. 1948. Djevojačko prezime joj je Srdoč, a danas je Brajković. Udala se u Velu Trabu za mojega noneta još prije 52 godine. Između ostalog, sa sobom je ponijela i vrlo dobro pamćenje koje ju služi još otkad je bila dijete.

Ana: *„Ja sam mala ruža, mamina sam kći. U mojemu selu poznaju me svi. Kad u školu idem, vidim svašta tad. Vidim kuće, crkvu, na vrh brijega grad. U njoj živi majčica, dobri otac moj; a i meni najljepše živjet je u njoj. Kućo draga kućice, mili dome moj, bit će vjeran branitelj tebi sine tvoj.“ To je isto pjesma. A tvoja mat Karmen je zna isto prke san je ja vadila kako ča su vadili mene iz sela. To ni pjesma iz škole. To je iz mojega djetinjstva. Je rekla moja sestra Palmira da nas ni to otac navadija nego to smo mi dica iz sela delali priredbe i hodili u pašu i recitirali. Ja san vajk bila više z ocon, druge su bile z mamon. Palmira zna puno molitvic ma tebi to ne rabi.*

A tekstove koje ti znaš, to te je tata navadija?

Ana: *Forši je i on. Ča, di ću ja znat ča je bilo prije šeždeset lit. Ni ki te je ča navadija. Ja to znan od vajk. To smo bili dica, to ni iz škole. To je naše dječje.*

Slika 16. Ana Brajković (fotografirala autorica rada)

Slika 16. Josipa, Ana i Ivan (fotografirala autorica rada)

Brojalica 1

(usmena predaja Ane Brajković, 10. 7. 2020, Vela Traba)

*Kukavica kukuje
Stipe žito kupuje.
Žena mu ga prodaje.
Stipe ženu mlati
z drvenima bati.
Dica mu plaču,
po pustelji skaču.
Mačka mu ih tiši
z drvenima miši.
Stipe primi buricu,
razbi mački guzicu.*

Brojalica 2

(usmena predaja Ane Brajković, 10. 7. 2020., Vela Traba)

*Ponedjeljkom kada svane,
ja pripremam plug i brane.*

*A utorkom brže bolje
orem svoje ravno polje.*

*U srijedu slog po slog
sijem žito kol'ko mog'.*

*U četvrtak sunce sije,
moj usjev bujno klije.*

*A u petak žanjajući žito zrelo,
znoji mi se vedro čelo.*

*U subotu stari mlinar,
žito melje mezo dinar.*

*A na svetu nedeljicu
majka peče pogačicu.*

*A ja na nju čekajući,
glasno pjevam po svoj kući:*

*„A moj dragi družo moj,
al' je krasan život moj!“*

7. RJEČNIK

U nastavku prikazan je rječnik čakavskog idioma na području Vele Trabe u Istri. Rječnik je sastavila i priredila autorica ovog diplomskog rada te sadrži riječi i njihova tumačenja koja su nužno potrebna za razumijevanje konteksta u provedenim intervjuima.

Anke – također

Aš – jer

Barba – tatin brat

Beramski brigi – dio mjesta Beram

Bivati – živjeti

Blago – životinje

Ciburkini – seoski naziv određene obitelji

Cvek – čavao

Česa – čega

Ćepati – uhvatiti

Delati – raditi

Dohajati – dolaziti

Dokle – dok

Domisliti – sjetiti

Dopejati – dovesti

Dreto – direktno

Drugo – više

Finiti – završiti

Forca – snaga

Forši – možda

Grdo – ružno

Grota – kamen

Hitati – bacati

Hititi – baciti

Hiža – kuća

Hoditi – odlaziti

Jučko – tuđe

Jušto – točno
Kalcete – čarape
Kamičanje – stara igra s kamenjem
Kampanja – imanje s poljima
Kantati – pjevati
Ki – jer
Kjuka – opruga
Kolobuje – stara igra
Kornar – broj 40
Krgati – krcati
Kuntenat – zadovoljan
Kunjada – bratova žena
Lancuni – posteljina
Malin – mlin
Molivati – popuštati
Načiniti – napraviti
Nanke – niti
Navaditi – naučiti
Ničesa – ničega
Nike pute – ponekad
Nono – djed
Njin – im
Oni put – tada
Palica – štap
Pastol – cipela
Pazinka – nekadašnja tvornica kemijsko-tekstilne industrije
Perati – misliti
Peza – težina
Pilošćak – najviši vrh središnje Istre
Pomalon – polako
Popejati – povesti
Povidati – govoriti
Prahčanje – stara igra slična hokeju
Pred – prije

Presti – izvlačiti
Presti – primiti
Prke – jer
Pušćati – pustiti
Rabiti – trebati
Rivati – stići; gurati
Sime – sjeme
Sisti – sjesti
Stirati – istjerati
Stiti – htjeti
Šajeta – munja
Šešula – drvena posuda
Škuja – rupa
Štabelo – pošteno, jako
Šugaman – ručnik
Tar – zapravo
Tomažin – seoski naziv određene obitelji
Tornati – vratiti
Trukinja – kukuruz
Trukinjšće – spremnici za kukuruz
Trupati – udarati
Uresti – narasti
Valje – čak
Več – više
Veja – valjda
Vela – velika
Vrgli – stavili
Vriće – vreće
Zabiti - zaboraviti
Zapriti – zatvoriti
Zaprto – zatvoreno
Zgoron – u vis
Zgrebenalo – skupilo
Zrilo – zrelo

ZAKLJUČAK

Potaknuta seminarskim radom koji je nastao na trećoj godini fakultetskog obrazovanja, autorica rada je odlučila proširiti taj seminarski rad do diplomskog rada. Prije razvijanja industrije, mlinarstvo je bila vrlo popularna gospodarska grana. Danas više nije jer se sve dobiva industrijski. Posjedovanje mlina u prošlosti označavalo je bogatstvo i imućnost te obitelji, pogotovo ako se mlin nalazio na pravom mjestu. Za to je bilo potrebno imati imanje u blizini vode. Moji predci su bili te sreće. Imali su mlin, ili kako se to kaže na području središnje Istre – *malin*, koji je dobro radio dok je god to bilo moguće. Nije mnogo od njega ostalo, no poneka lijepa uspomena jest.

Iako je mlinarstvo nekada bilo popularno i važno, vrlo je malo zapisa o tome. Građa koja je sakupljena u intervjuima bila je od velike pomoći. Tri su kazivača bila dostupna – Ivan Brajković, Josipa Paladin i Ana Brajković. Provedenim intervjuima dobivene su smjernice za daljnje istraživanje literature. Literatura vezana uz mlinove je malobrojna i teško je dostupna. Ipak, sadržaj koji je pronađen u literaturi je potvrđen u intervjuima. Posebna se važnost pridaje usmenoj književnosti koja je temelj ovog diplomskog rada. Ostvareni intervjui su upravo usmena predaja i priča iz života. Kroz cijeli su rad dati primjeri toga, bilo da je riječ o mlinu ili konkretno o usmenoj književnosti.

Da se zaključiti da je mlinarstvo nekada zaista bilo aktualno i važno, i to ne samo za obitelji koje su ga posjedovale, već i za ljude koji su odlazili tamo mljeti žito. Ljudi su se ondje družili, upoznavali, nalazili supružnike i još mnogo toga. U malom mjestu Vela Traba od svega 70-ak stanovnika bila su četiri mlina, u čitavoj Istri ih je bilo daleko više. Mlinovi su postojali na svim područjima Hrvatske. Neki mlinovi su vrlo popularni i dobro očuvani. U Istri je najbolje očuvan mlin u malom mjestu Kotli u sastavu grada Buzeta. U ostalim dijelovima Hrvatske su to zasigurno mlinovi koji se nalaze u sklopu nacionalnog parka Krka. Oni su posebno očuvani i uređeni zbog čega su i zaživjeli do danas. U Istri su gotovi svi mlinovi pali u zaborav. Sve se manje ljudi bavi poljoprivredom i uzgojem žita pa je zato i sve manja potreba za mlinom. Nekada je ljudima mlin puno više značio i svakako bi bilo dobro prikazati to svijetu na neki način, primjerice turizmom. Mlinovi koji jesu dio turizma, vrlo su cijenjeni i posjećeni jer oni jesu dio naše kulture.

Osim u turizmu, mlinovi bi na važnosti dobili kada bi ih uvrstili u odgoj i obrazovanje. Velika su djela nastala upravo na temelju starog mlina. *Družba Pera*

Kvržice Mate Lovraka je jedan od najpoznatijih dječjih romana koji je i danas na popisu lektire. Barem bi se tada moglo učenicima skrenuti pozornost na mlin i njegovu važnu ulogu te sve posebnosti vezane uz njega – njegov smještaj, način rada, funkcija, pjesme o mlinu i u mlinu, brojalice o mlinu, mjerenje i vaganje brašna...

Vrlo je važno sačuvati kulturu naših predaka, vezanu uz mlin i mlinarenje. Naime, usmena zavičajna baština u tom aspektu nudi obilje mogućnosti za rad s najmlađima. Ovaj rad temeljno je pokazao dio neistražene takve građe kao temelj daljnjim razradama.

SAŽETAK

Ovaj se rad bavi primjerom usmene zavičajne baštine. Određuje se geografski smještaj Istre i njezine karakteristike. Potom se izdvaja mjesto Beram sa svojom dolinom i nekadašnjim potokom na kojem su postojali mlinovi. O tim mlinovima i načinu života u vrijeme mlinova, posebno na području Vele Trabe, saznajemo iz pričanja kazivača Ivana Brajkovića i Josipe Paladin, sa kojima je odrađen intervju u nekoliko navrata. Predstavlja se usmena književnost u Hrvatskoj te Istri. Na temelju odrađenog intervjua s kazivačicom Anom Brajković detaljnije se pojašnjavaju brojalice i poslovice koje su kazivači naveli. Brojalice i poslovice usko su vezane uz mlin. Neke poslovice su preuzete iz dostupne literature s temom o mlinu i mlinarenju. No, veći dio u radu je sakupljena i ovdje zapisana izvorna građa.

Ključne riječi: mlin/*malin*, Istra, usmena književnost, brojalice, poslovice

SUMMARY

This paper gives examples of the regional oral heritage. It defines Istraian geographical position and its characteristics. Then it concentrates on the village of Beram and its valley where there used to be a stream with the mills. The stories about the mills and the way life used to be once – especially in the area of Vela Traba - are given by the storytellers Ivan Brajković and Josip Paladin who have been interviewed on several occasions. It presents the oral literature of Croatia and Istria. Based on the interview with Ana Brajković the rhymes and proverbs told by the storytellers are further explained. Some proverb about the mills and millings are taken from the available literature. However, most of the work is original collected and written material.

Key words: mill, Istria, oral literature, rhyme, proverb

LITERATURA

Knjige:

1. Bošković-Stulli, M. (1986.) *Zakopano zlato*, Pula: Istarska naklada.
2. Botica, S. (1995.) *Hrvatska usmenoknjiževna čitanka*, Zagreb: Školska knjiga.
3. Botica, S. (2013.) *Povijest hrvatske usmene književnosti*, Zagreb: Školska knjiga.
4. Brečević, N., Smoljan, I. (2019.) *Fotografsko blago Tinjana*, Tinjan: Općina Tinjan..
5. Defar H., Depiera E. (1997.) *Tinjan i njegova prošlost*, Umag: Tipografija.
6. Ivetac J. (2003.) *Zbornik Katedre Čakavskog sabora za povijest Istre: Beram u prošlosti*, Pazin: Katedra Čakavskog sabora za povijest Istre Pazin.
7. Mikac, J. (1977.) *Istarska škrinjica*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
8. Miličević J. (2005.) *Tinjanski zbornik: Etnografske crtice s Tinjanštine*, Pazin: Matica Hrvatska Pazin.
9. Orlić, D. (2005.) *Istarske narodne poslovice*, Poreč: Errata corrige.
10. Peruško, T., Bertoša, M., Bratulić, J., Črnja, Z., Poropat, E., Radauš-Ribarić, J., Roglić, J., Rudan, I., Strčić, P., Šonje, A., Vitolović, V., Zlatić, S. (1968.) *Knjiga o Istri*, Zagreb: Školska knjiga.
11. KEKEZ, J. (1986.) *Usmena književnost*. U: Škreb, Z., Stamać, A. (ur.) *Uvod u književnost*, Zagreb: Globus.
12. Visintin, D. (2010.) *Mlinovi na Pazinčici*, Pazin: Muzej grada Pazina.

Časopis:

1. Klarić, A. (2017.) *Poslovice s Gračaštine. Čakavska rič*. [Online] 45 (12). str. 143-168. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=toc&id_broj=15531 [Pristupljeno: 7. srpnja 2020.]
2. Kolar-Dimitrijević, M., Wagner, E. (2007.) *Vodenice u Hrvatskoj (18. - 20. stoljeće) kao primjer odnosa između ljudi i rijeka/potoka. Ekonomska i ekohistorija*. [Online] 3 (10). str. 83-120. Dostupno na:

https://hrcak.srce.hr/index.php?show=toc&id_broj=4046. [Pristupljeno: 8. lipnja 2020.]

3. Šišović, D. (1997.) 'Udri Miho' ili beramski svibanjski intermezzo!. *Glas Istre*. broj volumena. (5). str. 26.

Mrežni izvori:

1. Božičević, S.: Čipri (objavljeno 5. 1. 2018.) Istrapedia – Istarska internetska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/3323/cipri> (pristupljeno 23. kolovoza 2020.)
2. Istarska županija – Zemljopisni podaci. Dostupno na: <https://www.istra-istria.hr/index.php?id=263> (pristupljeno 24. kolovoza 2020.)
3. Matijašić, R.: Istra, poluotok (objavljeno 18. 2. 2009.) Istrapedia – Istarska internetska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1260/istra-poluotok> (pristupljeno 20. kolovoza 2020.)
4. Mlinica (mlin, vodenica). Istarska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1779> (pristupljeno 20. kolovoza 2020.)
5. Moj zavičaj – Istra. Dostupno na: <https://rakalj.wordpress.com/2018/02/13/istra/> (pristupljeno: 25. kolovoza 2020.)
6. Običaji, narodni. Istarska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na: <http://istra.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1926> (pristupljeno 25. kolovoza 2020.)
7. Rudan, E.: Usmena književnost (objavljeno 18. 2. 2009.) Istrapedia – Istarska internetska enciklopedija. Dostupno na: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/1266/usmena-knjizevnost> (pristupljeno: 27. kolovoza 2020.)
8. Tradicija. Proleksis enciklopedija, mrežno izdanje. Dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/49046/> (pristupljeno: 25. kolovoza 2020.)
9. Tradicija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Dostupno na:

- <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=61966> (pristupljeno 25. kolovoza 2020.)
10. Vodenica. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=69695> (Pristupljeno 20. kolovoza 2020.)
11. Zavod za prostorno uređenje Istarske Županije: Prostorno programska osnova Linskog zaljeva i Limske drage. Dostupno na: <https://www.istra-istria.hr/> (pristupljeno: 25. kolovoza 2020.)
12. Vujatović, T. Završni rad (2019.) Brojalice, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti, Predškolski odgoj. Dostupno na: <https://repositorij.unipu.hr/islandora/object/unipu%3A3090/datastream/PDF/view> (pristupljeno: 31. kolovoza 2020.)

POPIS FOTOGRAFIJA

Slika 1. Istra. Izvor: <https://rakalj.wordpress.com/2018/02/13/istra/>, preuzeto 24. kolovoza 2020.

Slika 2. Limska draga. Izvor: https://www.istra-istria.hr/fileadmin/dokumenti/prostorni_plan/Limski_zaljev_Limska_draga/PPO_Limskog_zaljeva_i_drage.pdf, preuzeto 24. kolovoza 2020.

Slika 3. Žrvanj. Izvor: Mikac, J. (1977.) *Istarska škrinjica*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

Slika 4. Stari Žrvanj (fotografirala autorica rada u zavičajnoj zbirci Tinjan).

Slika 5. Josipa Paladin. Izvor: autorica rada.

Slika 6. Ivan Brajković. Izvor: autorica rada.

Slika 7. Most u Dragi. Izvor: autorica rada.

Slika 8. Ostaci *malina*. Izvor: autorica rada.

Slika 9. Ostaci *malina* – ulaz u *malin*. Izvor: autorica rada.

Slika 10. Ostaci *malina*. Izvor: autorica rada.

Slika 11. Ostaci *malina*. Izvor: autorica rada.

Slika 12. Nekadašnji izgled *malina*. Izvor: autorica rada.

Slika 13. Današnji izgled *malina*. Izvor: autorica rada.

Slika 14. Rukopis Josipe Paladin. Izvor: Josipa Paladin.

Slika 15. Rukopis Josipe Paladin. Izvor: Josipa Paladin.

Slika 16. Ana Brajković. Izvor: autorica rada.

Slika 17. Josipa, Ana i Ivan. Izvor: autorica rada.